

OBLICI, OBRASCI I STEPEN DISKRIMINACIJE U CRNOJ GORI – TRENDVI I ANALIZA

Prof. dr Miloš Bešić

Mišljenja iznesena u ovoj publikaciji su mišljenja autora i ne moraju da odražavaju zvanične stavove Savjeta Evrope.

Objavljeno u sklopu projekta „Podrška nacionalnim institucijama u u prevenciji diskriminacije u Crnoj Gori“ (PREDIM)

Istraživanje je sprovedeno u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i institucijom Ombudsmana u sklopu PREDIM projekta.

Prof. dr Miloš Bešić

ANALITIČKI IZVEŠTAJ

OBLICI, OBRASCI I STEPEN DISKRIMINACIJE U CRNOJ GORI – TRENDVI I ANALIZA

Mart 2018.

Crna Gora je društvo koje na nevelikom prostoru i sa malim brojem stanovnika obiluje različitostima. Ove različitosti su rezultat burne prošlosti, ali i onih faktora i procesa koji su se dešavali u novijem dobu. Bogata, ali i opterećena tradicijom, Crna Gora je otvorila novu stranicu razvoja nakon sticanja nezavisnosti 2006. godine. Od tog trenutka krenuo je ubrzan proces razvoja koji je velikim dijelom u političkom smislu obuhvatao evropske integracije. Ovaj proces, posebno značajan za društva kao što je Crna Gora s obzirom na ukupan nivo ekonomskog i političkog razvoja, obuhvata usvajanje svih normi i standarda koje se tiču poštovanja različitosti, i dekonstrukciji tradicionalnih obrazaca koji, nerijetko, pojačavaju netrpeljivost prema određenim društvenim grupama, a koje su markirane kao drugačije i nepoželjne. Sastavni dio ovog razvoja stoga jeste i razvoj tolerancije, i posebno borba protiv diskriminacije i svih onih ponašanja i stavova koji favorizuju većinske, a ugrožavaju pravo na različitost manjinskih skupina. Diskriminacija slabi društvenu koheziju, i djeluje kao ograničavajući faktor za razvoj i korišćenje ljudskog kapitala. Ona je, nerijetko, sastavni dio kulture i svakodnevice, prožima sve pore društva, obuhvata vrijednosti i stavove građana, te na način da se to prihvata 'normalnim', ograničava prava pripadnicima određenih društvenih grupa. Stoga odgovorno i demokratskim idealima vođeno društvo mora na aktivan način da uloži veliku količinu napora i energije kako bi se smanjio, i potencijalno nulifikovao nivo diskriminacije u društvu. Ova borba protiv diskriminacije traži političku volju, odlučnost, ali i perzistentnost, a ovo zato što su diskriminatorski stavovi i ponašanja rezistentni i potrebno je puno vremena, truda i energije kako bi se ovi stavovi dekonstruisali. Iznad svega, za borbu protiv diskriminacije potrebna je posvećenost pojedinaca i institucija, koji koristeći različita sredstva, za dobrobit zajednice čine sve što je potrebno kako bi se smanjio nivo diskriminacije u društvu.

Sastavni dio borbe protiv diskriminacije jeste i sistematsko praćenje stepena diskriminacije koja postoji u društvu. Drugim riječima, kako bi se pratio efekat borbe protiv diskriminacije potrebno je vršiti periodična istraživanja koja operišu pouzdanim instrumentima za mjerenje stepena diskriminacije. Ova istraživanja donosiocima odluka, a i široj populaciji obezbjeđuju važne informacije koje ukazuju na stanje u društvu kada je riječ o diskriminaciji, a posebno, ukazuju u kom stepenu su mjere i akcije aktera u borbi protiv diskriminacije dale određene rezultate. CEDEM tradicionalno, deceniju unazad vrši upravo ovakva istraživanja. Zahvaljujući kontinuitetu, CEDEM obezbjeđuje institucijama podatke o stepenu diskriminacije u društvu i stavovima građana o ključnim aspektima ovog problema. Riječ je o longitudinalnom istraživanju, tačnije istraživanju trenda, što znači da se podaci mogu upoređivati za četiri istraživanja u prethodnih osam godina.

Najveći stepen percepcije diskriminacije, posmatrano po grupama izmjerili smo kada je riječ o diskriminaciji po političkom uvjerenju. Ovaj podatak ukazuje na činjenicu da je Crna Gora politički podijeljeno i nadasve politizovano društvo u kome simbioza vladajuće partije i države rezultira institucionalnim i vaninstitucionalnim praksama koje favorizuju pristalice i stavljaju u neravnopravan položaj protivnike vlasti. Visok stepen percepcije diskriminacije je i prema osobama sa invaliditetom, a nešto niži kada je riječ o nacionalnosti, godinama starosti i vjeroispovijesti. Po mišljenju građana, diskriminacija je najmanje izražena prema seksualnim manjinama i po polu/rodu.

Najveći stepen diskriminacije je izražen u odnosu prema političkim neistomišljenicima

No, jedan od ključnih podataka jesu trendovi koji ukazuju da iako postoji blagi progres u smislu smanjenja stepena diskriminacije, relativni odnos između kategorija je ostao isti kao što je i bio 2010. godine. Komparativno, po mišljenju građana, najveće smanjenje stepena diskriminacije u posljednjih osam godina je ostvareno kada je riječ o tretmanu političkih neistomišljenika.

U odnosu na sve grupe, diskriminacija je danas na nešto nižem nivou nego prije osam godina, ali je relativni odnos između grupa ostao isti

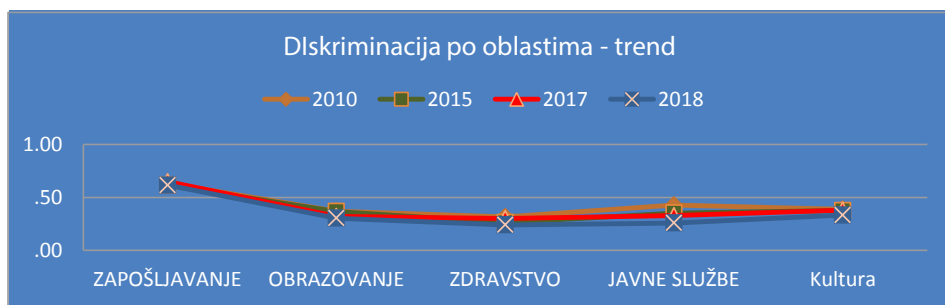

Analiza stepena diskriminacije po oblastima pokazuje da je najveći stepen diskriminacije prisutan u oblasti zapošljavanja. Po mišljenju građana, diskriminacija u svim drugim oblastima je prisutna u značajno manjoj mjeri u odnosu na ovu oblast.

Po oblastima, najveći stepen diskriminacije je bio i ostao, u oblasti zapošljavanja

Trendovi mjerenja diskriminacije po oblastima ukazuju na veoma blag progres koji je ostvaren u prethodnih osam godina, a ovaj progres je najmanji upravo kada je riječ o oblasti koja je ocijenjena kao najdiskriminativnija, a to je zapošljavanje. Značajan progres mjerimo kada je riječ o radu javnih službi, dakle, sa priličnom pouzdanošću možemo reći da je u radu javnih službi diskriminacija značajno manje prisutna danas nego prije osam godina, što ukazuje da su mjere i akcije usmjerene na borbu protiv diskriminacije u ovoj oblasti dale određene rezultate.

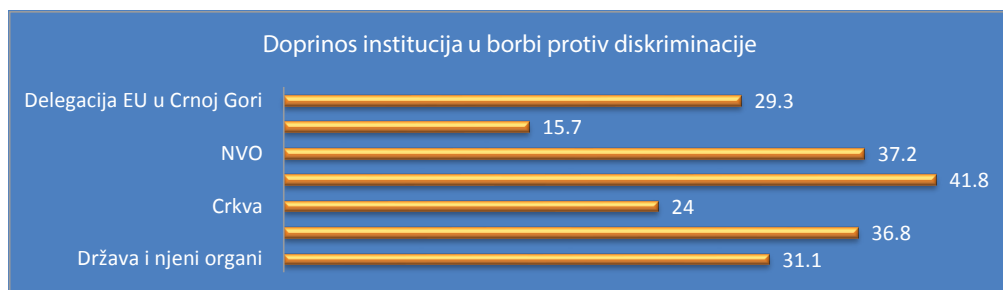
Najveći progres po oblastima je ostvaren kada je riječ o radu javnih službi

Ocjenjujući napore koje Crna Gora kao država ulaže u borbi protiv diskriminacije, građani smatraju da je potrebno uložiti više napora. U ovom pogledu se stav građana nije mijenjao značajno u posljednjih osam godina.

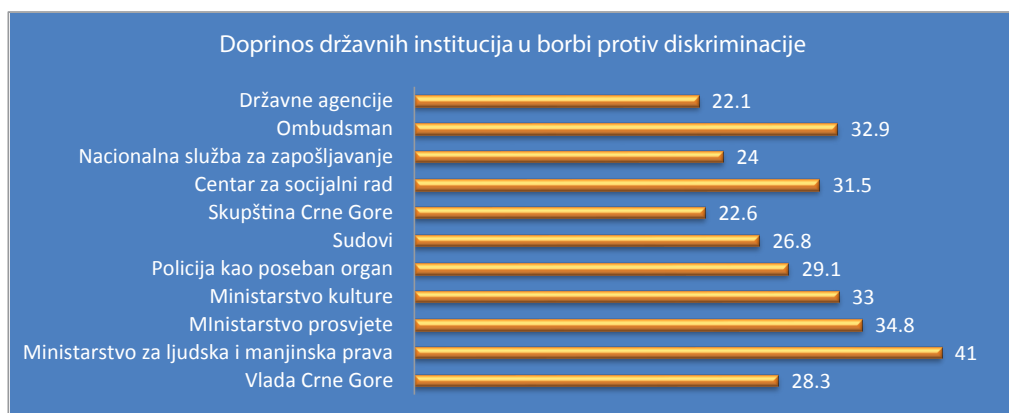
Procjenjujući rad institucija, građani smatraju da obrazovne institucije daju najveći, a političke partije najmanji doprinos u borbi protiv diskriminacije. Ono što nije dobro, jeste nalaz da se doprinos gotovo svih institucija danas procjenjuje negativnije nego što je to bio slučaj prošle godine.

Od svih, obrazovne institucije daju najviše doprinosa u borbi protiv diskriminacije

Kada je riječ o samim institucijama države, građani procjenjuju da najveći doprinos daje Ministarstvo za ljudska i manjinska prava a najmanji Skupština Crne Gore.

Od institucija države, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava daje najveći doprinos u borbi protiv diskriminacije

Jedan od problema jeste informisanost građana o pravima koja imaju ukoliko bi bili žrtva diskriminacije, a podaci pokazuju da gotovo jedna četvrtina građana ne zna koja su njihova prava u takvim situacijama. Problem je toliko izraženiji zato što u ovom pogledu ne mjerimo značajne promjene u posljednjih osam godina. Dakle, potrebno je uložiti puno više napora i sredstava u pogledu informisanja građana o njihovim pravima. Kada je riječ o odnosu prema državi, opet, rezultati ukazuju da tek nešto preko petine građana ima povjerenja da će ih država zaštititi od diskriminacije. Konačno, ukoliko bi bili žrtva diskriminacije, najveći broj građana bi se za pomoć obratio policiji. U ovom pogledu sa stanovišta trenda, vrijednosti rastu, dakle, danas je značajno veći broj njih koji bi prijavili policiji diskriminaciju, nego što je to bio slučaj prije osam godina.

Najveći broj građana, ne zna svoja prava ukoliko bi bili žrtva diskriminacije, povjerenje u državu u tim situacijama je neveliko, a za pomoć bi se prvo obratili policiji

Dakle, sve u svemu, određeni napredak je postignut u prethodnih desetak godina. Ovaj napredak u velikoj mjeri jeste zasloga svih aktera koji su uložili napore u ovom procesu, ali nema sumnje da je potrebno dodatno raditi kako bi se smanjio stepen diskriminacije u društvu. Najviše posla treba uložiti u dva smjera. Prvo, to je fokus na oblast zapošljavanja gdje nesumnjivo treba uložiti najviše napora, imajući u vidu da građani jasno ukazuju da je u

ovoj oblasti veoma prisutna diskriminacija. Ovo posebno usljed činjenice da je upravo u ovoj oblasti postignut najmanji napredak u odnosu na pre osam godina, dakle, u oblasti koja je najkritičnija, najmanje se napreduje. Drugo, to je problem diskriminacije političkih neistomišljenika. Ovaj problem ima posebnu specifičnu težinu imajući u vidu činjenicu da decenijama unazad postoji društveni rascjep po političkoj oštroj liniji u Crnoj Gori na relaciji vlast-opozicija. Dugovječnost vlasti jedne partije, uslovljava je povišeni stepen političkog animoziteta među neistomišljenicima, što rezultira diskriminatornim ponašanjem nosioca vlasti prema onima koji su njeni protivnici. Dakle, puno posla je pred institucijama i nosiocima promjena da u budućem demokratskom razvoju pokažu volju i odgovornost kako bi se smanjenjem diskriminacije u društvu ojačala društvena kohezija i ukupan demokratski napredak u svijetlu procesa pristupanja Crne Gore Evropskoj Uniji.